

ראה ב

א. "לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך ותירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך וכל נדריך וגו' ותרומת ידך".

שטעלט זיך רש"י אויף די ווערטער "לא תוכל" און (נאכן מפרש זיין "בא הכתוב ליתן לא תעשה על הדבר", כדלקמן סעיף ה — איז ער נאך אמאל מעתיק די ווערטער "לא תוכל" און) איז מפרש "רבי יהושע בן קרחה אומר² יכול אתה אבל אינך רשאי" [און דערנאך ברענגט ער א דוגמא דערצו — "כיוצא בו ואת³ היבוס". לא יכלו. להורישם יכולים היו אלא שאינו רשאי כו", כדלקמן סעיף ב].

דארף מען פארשטיין:

דעם ענין — אז "לא תוכל" קען מיינען "אינך רשאי" — געפינט מען שוין פריער אין חומש: אין ספר שמות שטייט "לא יוכל העם לעלות גו' (אויף הר סיני) כי אתה העדתה בנו לאמר הגבל את ההר גו', און ווי רש"י איז אויף דעם מפרש "איני צריך להעיד בהם שהרי מותרין ועומדין. . . ולא יוכלו לעלות שאין להם רשות"; עד"ז איז רש"י מפרש דעם פסוק: "לא תוכל לראות את פני" — "איני נותן לך רשות".

[נוסף לזה וואס מ'געפינט עס אויך כמה פעמים אין ווייטערדיקע פסוקים, וביניהם אויך כ"כ לא תעשה'ת וועלכע

ווערן געזאגט אין דעם לשון — ווייטער אין אונזער סדרה: לא תוכל לזבוח את הפסח גו'; אין פ' שופטים — "לא תוכל לתת עליך איש נכרי גו'"; אין פ' תצא: לא יוכל לבכר גו', לא תוכל להתעלם גו', לא יוכל לשלח גו', לא יוכל בעלה הראשון גו']

— איז תמוה בנדוד¹⁰: מיט וואס איז אונזער פסוק אנדערש פון די אלע ער-טער, וואס דוקא דא דארף רש"י ברענגען דעם מאמר פון ר' יהושע בן קרחה "יכול אתה אבל אינך רשאי" (כאילו אז דער פירוש ("אינך רשאי") איז א חידוש)¹¹?

און נאך מער¹²: די ראי' אז דער לשון "לא תוכל" קען געטייטשט ווערן "אינך רשאי", ברענגט רש"י ניט פון די אלע ערטער אין חומש¹² נאר מוז אנקומען צו א פסוק פון נביא¹³!

(7) טז, ה.

(8) יז, טו.

(9) כא, טז, כב, ג, שם, יט (ושם, כט), כד, ד.

(10) כו הקשה (על הספרי) גם בחזית כאן, ונראה בצ"ע.

(11) ודווקא גדול לתרץ, דמאחר שזהו הראשון בלשון "לא תוכל" הוצרך רש"י לפרש שזהו לשון של אזהרה — כי בדברי ריב"ק לא נאמר שזהו לאו, כ"א רק שהתיבות "לא תוכל" פירושו "אינך רשאי" — ובשביל זה, אין צריכים למאמרו של ריב"ק, מאחר שמצינו כ"פ (וגם לפני פרשתנו) ד"לא תוכל" פירושו "אינך רשאי".

(12) בשני כתי"י רש"י שתח"י מובא בפרש"י (לפני הדוגמא ד"את היבוס גו'"). כיוצא בו לא תוכל לזבוח את הפסח יכול אתה ואינך רשאי — אבל בדפוס א' וב', רוב כתי"י רש"י (שתח"י) ודפוסים הנפוצים — לא הובאה דוגמא זו. וראה לקמן הערה 55.

(13) נוסף ע"ז שכן הוא גם בח"א כאן "לית לך

(1) פרשתנו יב, יז.

(2) ספרי כאו עה"פ.

(3) יהושע טו, סג.

(4) יתרו יט, כג.

(5) תשא לג, כ.

(6) וראה גם מקץ מג, לב: לא יוכלון המצרים

לאכול גו' כי תועבה היא גו'.

ב. ווייטער אין דער דוגמא, איז רש"י מאריך לבאר: כיוצא בו ואת היבוסים יושבי ירושלים לא יכלו בני יהודה להורישם יכולים היו אלא שאינן רשאים לפי שכרת להם אברהם ברית כשלקח מהם מערת המכפלה ולא יבוסים היו אלא חתיים היו אלא על שם העיר ששמה יבוס כך מפורש בפרקי דר"א¹⁸ והוא שנאמר¹⁹ כי אם הסירך העורים והפסחים צלמים שכתבו עליהם את השבועה.

דער מקור פון דער דוגמא איז מאמר של ריב"ק (אין ספרי²⁰), אבער דארט שטייט בקיצור²¹ „כיוצא בו אתה אומר ואת היבוסים יושבי ירושלים לא יכלו להורישם יכולים היו אבל אינם רשאים“.

עס איז מובן דער טעם פארוואס רש"י באגנוגנט זיך ניט מיט דעם קיצור — ווייל רש"י מוז דאך מבאר זיין דעם בן חמש למקרא פארוואס „אינם רשאים“ צו אייננעמען ירושלים, און דערפאר איז ער מוסיף לבאר אז אברהם האט כורת ברית געווען אז מ'וועט ניט אייננעמען עיר היבוסים²².

(18) פרק לז. — גם סיום פרשי (והוא שנאמר כו') מקורו בפדריא שם, אלא שבדפוס עם פי' הרדל נשמט הפסוק „כי אם הסירך גו'!“
(19) ש"ב ה. א.

(20) פרשתנו עה"פ (ובפרשי יהושע שם: שנינו בספרי ריב"ק כו').

(21) בחזקוני כאן ד.מה שפרשי בספר שמואל (שם) ואת היבוסים מורעו של אבימלך היו היינו ולא כרבי יהושע. ומשמע שמפרש שלשונן של רש"י „לפי שכרת... המכפלה“ הוא מדברי ר' יהושע. אבל נוסף שצ"ע מניל הא — הרי מפורש בפרשי יהושע שם: ריב"ק אומר כו' שלא היו רשאים מחמת השבועה... לאבימלך.
(22) וכן הוזקק להוסיף „ולא יבוסים היו כו'“, שהרי אברהם לקח מערת המכפלה מעפרון החתי (ח"ש כג, ח ואילך).

די תמי' איז נאך גרעסער: כמעט דעם זעלבן ענין ווי אין אונזער פרשי, איז רש"י מפרש אויף די ווערטער „לא אוכל עוד לצאת ולבוא“ — אין פ' וילך¹: יכול שתשש כחו מהו לא אוכל איני רשאי שנטלה ממני הרשות וניתנה ליהושע — האט רש"י דא געקענט ברענגען א דוגמא פון דעם פסוק אין חומש (וואו רש"י אליין איז מדייק ומוכיח דעם תוכן אז „יכול אתה אבל אינך רשאי“) — און ניט א דוגמא דוקא פון נביא!

אויך דארף מען פארשטיין:

(א) דרכו של רש"י איז צו זאגן גלייך דעם פירוש פון ווארט (אדער פסוק) בלי צו זאגן די שאלה (או קושיא) שבתיהב — האט ער אויך בנדרי' געדארפט זאגן (בקיצור) „לא תוכל, אינך רשאי“.

אע"פ אז דאס איז דער לשון פון ריב"ק — איז אבער ניט ענינו פון פרשי על התורה צו מעתיק זיין מאמרי חז"ל בדיק לשונם, כמדובר כמה פעמים¹.

(ב) דעם דיוק הידוע — פארוואס ברענגט רש"י דעם מאמר בשם אומר (רבי יהושע בן קרחה¹⁶), ניט ווי ברובא דרובא פון פירושי רש"י, וואו ער דער-מאנט ניט דעם שם בעל המאמר?

וכמדובר כמה פעמים¹⁷, אז רש"י טוט דאס נאר אין א פאל ווען דער שם בעל המאמר גיט צו א תוספת הבנה אין זיין פירוש.

רש"י (וראה „מצות... כפי דעת הרמב"ם (בהשגותיו בסוף סהמ"צ להרמב"ם) לית יב: ואונקלוס תרגם בכולם לית לך רש).
(14) לא, ב.

(15) ראה ס' כללי רש"י (כפר חב"ד תשמ"מ) פ"ח ס"ב (בהוצאת תנשיא פ"ט ס"ה). וש"נ.
(16) ולהעיר שבפרשי ש"ב (ה, ו) לפנינו: ר' יהושע בן לוי.

(17) ראה ס' כללי רש"י שם ס"ו ואילך (בהוצאת תנשיא — פ"ח סט"ז ואילך). וש"נ.

ה) „כך מפורש בפרקי דר"א" — למאי נפק"מ (ע"ד הנ"ל שאלה ב) דער מראה-מקום וואו דער ענין שטייט אין חז"ל? אפילו אויב רש"י מוז מדינש זיין אז דער ענין איז גענומען געווארן פון חז"ל (ווארעם אין מקרא גופא ווערט נישט דערמאנט אזא שבועה) — האט רש"י געקענט זאגן (כדרכו בכמה מקומות) „ורבותינו אמרו" (וכי"ב). רש"י איז נישט רגיל צו אנגעבן דעם מקור פון זיין פירוש בדיוק (ווי מען זעט אין דעם פרש"י עצמו: רש"י זאגט נישט אז מאמרו של ריב"ק איז גענומען געווארן פון ספרי²⁷).

ג. ויש לומר הביאור בכל זה:

ע"ד הפשט איז מסתבר צו זאגן, אז דאָרט וואו די תורה זאגט אָן אויף אַן איסור בלשון „לא תוכל" — אע"פּ אז דעמאלט איז דער טייטש פון „לא תוכל" — „אינך רשאי", איז דאָס אָבער נאָר דאָן ווען מען איז נישט שולל דעם פירוש הפשט פון „לא תוכל", אָז מ'האָט נישט די יכולת דאָס צו טאָן.

דאָס הייסט: ס'איז נישט דער פשט אז דורך דעם וואָס די תורה אסר'ט אים צו טאָן די זאך, ווערט ביי אים אָוועקגענוו' מען די מעגלעכקייט דאָס צו טאָן²⁸ — ווייל אי משום הא, איז עס נישט אַנדערש פון אַלע איסורי התורה; און דערפון וואָס נאָר אין געציילטע ערטער אסר'ט תורה מיטן לשון „לא תוכל" (וכי"ב) איז מובן, אָז די איינפשויות צו טאָן דעם איסור איז (נישט מצד דעם ציווי, נאָר) מצד אַן אַנדער סיבה.

מען דארף אָבער פאַרשטיין:

ג) פאַרוואָס לערנט רש"י אז די שבועה איז געווען „כשלקח (אברהם) מהם מערת המכפלה" — וואָס דאָס ווערט כלל נישט דערמאנט אין חומש (נאָר בלויז אין תורה שבכ"פ — אין פרקי דר"א) — בשעת מען געפינט בפירוש אין חומש²⁹ אַ כריתת ברית צווישן אברהם'ען מיט אבימלך: האָט רש"י (דוקא מצד פשוטו של מקרא) גע-דאַרפט לערנען אז דאָס איז געווען די שבועה אויף נישט איינגעמען עיר היבוסי (ווייל די יבוסים האָבן געשטאַמט פון אבימלך²⁴)?

די תמ' איז נאָך גרעסער: רש"י אין נביאים²⁵ זאָגט טאַקע אז „לא היו רשאים מחמת השבועה שנשבע אברהם לאבי-מלך"²⁶

ד) למאי נפק"מ בפשוטו של מקרא די הוספה פון רש"י (אויפן לשון הספרי) בסיום פירושו „והוא שנאמר כי אם הסירך . . צלמים שכתבו עליהם את השבועה?" ס'איז דאָך נישט ענינו של רש"י צו מפרש זיין בפירושו אויף חומש, פסוקים אין נביא.

23) וירא כא, כג ואילך. וראה רש"י דברים ב, כג.
24) פרש"י ש"ב שם. שופטים א, כא. ובפרש"י יהושע שם, ובני אותו מחזו מפלשתים הו'.
25) ביהושע שם. ועד"ז בשופטים ושיב שם.
26) אלא ש"ל כי השבועה לאבימלך היתה רק „לניני ולנכדי" (וכפרש"י וירא שם „ע"כ רחמי האב כ"י) — ומוכרחים לומר שבימי יהושע, עדיין הי' נכדו קייט" (כפרש"י שופטים שם. וראה מכילתא ר"פ בשלח. ביר פנ"ד, ב. חולין ס, ב ובפרש"י שם) — ולכאורה קשה לומר (בפשט"י) שקרה נס כזה שהאריך ימים כ"כ (וראה רש"י לך טו, טז).

27) אף שכתבו בפירושו ליהושע (ראה שוה"ג להערה הקודמת).

28) ראה באר יצחק על פרש"י כאן.

*) ומ"מ הביאו רש"י בפירושו לנ"ך — שאינו ע"ד הפשט כ"כ כמו פירושו עה"ת (ראה ס' כללי רש"י הנ"ל פ"ב ט"ג (בהוצאת תנש"א) — פ"ג ט"ט). וש"נ.

צוגענומען פון משה'ן די אפשריות אויף
„לצאת ולבא“.

(ג) בשעת מ'איז שוין פריער אנגע-
זאגט געווארן ניט צו טאן א זאך —
פאסט דערנאך דער לשון „לא תוכל“, און
מ'קען די זאך ניט טאן. וכמו: „לא יוכל
העם לעלות אל הר סיני כי אתה
העדותה בנו לאמר הגבל גו“³⁸ (כלשון
רש"י, און אידן זיינען שוין אויף דעם
„מותרין ועומדין“): „לא תוכל לזבוח את
הפסח באחד שעריך גו“³⁹ — וואס
(נוסף לזה, און הקרבת הפסח איז ניט
תלוי נאר ברצונו, נאר אויך איז דעם
כהן המקריב (כסוג השני הנ"ל), איז)
דער איסור צו מקריב זיין א קרבן בחוץ
איז שוין געשטאנען פריער⁴⁰ — „שמה
תביאו גו' עולותיכם וזבחיכם גו' השמר
לך פן תעלה עולותיך בכל מקום גו“;
„לא תוכל להתעלם“⁴¹ — וואס עס
שטייט שוין בתחלת הענין⁴², „לא תראה
גו' והתעלמת גו“, און נאך דעם איז די
תורה מסיים „לא תוכל להתעלם“.

ד. עפ"ז וועט מען פארשטיין דעם
חידוש פון אונזער פסוק — „לא תוכל
לאכול בשעריך גו“:

בנדו"ד איז נאך ניט געשטאנען און
„בשעריך“ טאר מען ניט עסן „מעשר גו'
ובכורות בקרך גו' וכל נדריך גו'
ותרומת ידך“ (עס איז נאר געשטאנען
דער לאו „פן תעלה עולותיך בכל מקום
גו“). קומט אויס, און דער איסור אכילה
ווערט מלכתחילה אנגעזאגט מיטן לשון
„לא תוכל“ — און דערפאר שטעלט זיך
רש"י דא אפ און איז מחדש „יכול אתה

און דאס קען זיין אויף כמה אופנים,
ולדוגמא²⁹:

(א) עס איז אזא ענין וואס נאך דעם ווי
תורה אסר'ט די זאך — קען ער די זאך
ניט אויפטאן. וכמו: „לא יוכל לבכר את
בן האהובה גו“³⁰ — אפילו ווען דער אב
ווייל מבכר זיין דער „בן האהובה“,
ווערט ער ניט קיין בכור³¹; „לא יוכל
לשלחה גו“³² — אפילו אויב ער שיקט
איר אוועק דארף ער איר צוריקגע-
מען³³.

(ב) א זאך וואס איז ניט תלוי ברצונו
— וכמו: „לא תוכל לראות את פני כי
לא יראני האדם וחי“³⁴; „לא תוכל לתת
עליך איש נכרי גו“³⁵ — ווייל, ווי די
תורה איז דערנאך ממשיך³⁶, „והי'
כשבתו על כסא ממלכתו וכתב לו את
משנה התורה גו' והיתה עמו וקרא בו
כל ימי חייו גו' לשמור את כל דברי
התורה הזאת גו“ — וואס דאס אלץ איז
אוממעגלעך ביי אן „איש נכרי אשר לא
אחיד הוא“; ועד"ז דאס וואס שטייט ביי
משה³⁶, „לא אוכל עוד לצאת ולבא“ —
וויבאלד און „ניטלה ממני הרשות וניתנה
ליהושע“³⁷, איז דאך ניט בידיו של משה
„לצאת ולבא“, מ'האט שוין איבערגע-
געבן די „רשות“ צו יהושע'ן, איז דאך

(29) בהבא לקמן ראה גם הכתב והקבלה פרשתנו
עה"פ. — וראה לקמן הערה 52 עוד אופן שנאמר
„לא תוכל“.

(30) תצא כא, טז.

(31) ראה ספרי תצא שם „אינו מבכר“. וראה
השגות הרמב"ן שבהערה 13 (ושם, ד"ב, כז
המקומות שבא בהן בתורה לא יוכל לעשות“).

(32) שם כב, יט (ועד"ז שם, כט).

(33) ראה גיטין צ, א (וש"נ) „עמוד והחזיר“.

(34) שופטים יז, טו.

(35) שם, יחייט.

(36) וילך לא, ב.

(37) פרש"י שם.

(38) יתרו יט, כג.

(39) פרשתנו טז, ה.

(40) פרשתנו יב, יא. שם, יג.

(41) תצא כב, ג.

(42) תצא שם, א.

אבל אינך רשאי" — אז אויך אין אזא פאל פאסט דער לשון „לא תוכל" (ווי-באלד אז דער איסור התורה גופא איז שולל די מעגלעכקייט צו טאן די זאך).

דאס איז אבער ניט א ביאור מספיק — ווייל:

(א) לפי, איז דאך אין הראי דומה לנידון — אין דער דוגמא פון „ואת הובסי . . לא יכלו גו' להורישם, יכולים היו אלא שאינן רשאים", איז דער איסור ניט אנגעזאגט געווארן מיטן לשון „לא יכלו" פון דעם פסוק, נאָר ער קומט מצד דער פריערדיקער שבועה!

(ב) אעפ"א אז א לאו מפורש אויף עסן מעשר וכו' בחוץ געפינט מען ניט פריער אין דער תורה, ווייס' מען שוין אבער דעם איסור פון א פריערדיקן ציווי בלשון עשה⁴³, „והבאתם שמה . . ואכלתם שם גו'" — אזוי אז דער „לא תוכל" דא איז ניט אנדערש לכאורה פון די אנדערע ערטער אין תורה וואו דער

„לא תוכל" שטייט בשייכות צו אן איסור וואס איז שוין אנגעזאגט געווארן פריער.

(ג) וויבאלד „לא תוכל" איז סו"ס מתאים בא יעדן לאו — איז פארוואס נוצט תורה דעם לשון „לא תוכל" דוקא ביי דעם לאו⁴⁴?

ה. וועט מען דאס פארשטיין בהק' דים הביאור אין דעם ערשטן דיבור פון רש"י בפסוק זה: לא תוכל, בא הכתוב ליתן לא תעשה על הדבר.

דעם לשון „ליתן ל"ת כו", זאגט רש"י אין נאך דריי ערטער בפרשתנו בסמיכות צו אונזער פסוק: (א) השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה — ליתן לא תעשה על הדבר⁴⁵. (ב) השמר לך פן תעזוב את הלוי גו' — ליתן לא תעשה על הדבר⁴⁶. (ג) את כל הדבר אשר אנכי מצוה גו' תשמרו לעשות — ליתן לא תעשה על עשה האמורים בפרשה⁴⁷.

אבער דוקא אין אונזער פסוק איז רש"י מאריך בלשונו — „בא הכתוב ליתן לא תעשה על הדבר"⁴⁸.

ויש לומר הביאור בזה — בפשטות: אין די אנדערע דריי ערטער, איז דער פסוק ניט אויסן בלויז צו מוסיף זיין א לא תעשה — עס זיינען פאראן נאך חידושים אין די פסוקים: (א) השמר גו' פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה — אשר יעלה בלבד, אבל אתה מקריב ע"פ נביא כו' (פרש"י). (ב) השמר

43 פרשתנו יב, ר"ז.

ואף פסוק זה מדבר בשילה (רש"י שם, יא. וראה רש"י שם, ה), והעשה בנוגע לירושלים נאמר רק לקמן (פסוק יח) „כ"א לפני ה'א תאכלנו גו'" — (הרי: א) בפרש"י (שם, ו) דמשנ' שם „מעשרותיכם" כולל „לאכול לפני מן החומה" ** (שכפשוט קאי על ירושלים). (ב) ועוד ועיקר: מפשטות לשון רש"י כאן „ליתן ל"ת על הדבר" מוכח, ש„הדבר" כבר נאסר לפני (וכמ"ש ברא"ם וגו"א כאן). ובפשטות י"ל שמוכן הוא במכש"כ מהציווי „ואכלתם שם" בנוגע לשילה.

(*) ולהעיר שע"ד ההלכה לא נמנה כלל מ"ע לאכול מעשר שני בירושלים (רק לאו שלא לאכול חוץ מן החומה). ובמניח (מצוה תמב). שיהי' מ"ע מוטל שיאכל בירושלים . . לא שמענו מכל הראשונים" (אבל ראה ריטב"א מכות יט, ב). ואכ"מ. ** ולהעיר, שלשון רש"י ברמב"ן שם „לפנים מן המחיצה".

44 ראה ע"ד ההלכה ספרי דבי רב לספרי פרשתנו כאן.

45 יב, יג.

46 שם, יט.

47 יג, א.

48 ראה גם רא"ם ומשכיל לדוד כאן.

תלוי איינע אין דער צווייטער: (א) אכילת מעשר וקדשים כו'. (ב) אכילתם בירושלים, "במקום אשר יבחר ה'";

ולכן, ווען איינער איז אן אנוס און קען נישט עסן זיין מעשר אדער קדשים כו' אין ירושלים, וואלט געווען א קס"ד לומרי', אז ער (קען, ואדרבה —) מוז עסן זיי במקומו "בשעריך", צו מקיים זיין עכ"פ די מצוה פון אכילת מעשר וקדשים כו'.

— אויף דעם, בא הכתוב ליתן לא תעשה על הדבר — אז אכילה בירושלים איז נישט א מצוה נוספת, נאר ס'איז א תנאי לעכובא, מען טאר זיי נישט עסן במקום אחר.

און דאס איז דער המשך אין פרש"י: נאך דעם ווי ער איז מפרש אז די כוונה (כללית) פון דעם פסוק איז, "בא הכתוב" ליתן לא תעשה על הדבר, איז ער מפרש די ווערטער, "לא תוכל" — "יכול אתה אבל אינך רשאי", ווייל לאחר ווי מען ווייס אז "בא הכתוב ליתן לא תעשה על הדבר", ווערט שוין פארשטאנדיק פארוואס די תורה זאגט אן דעם איסור בלשון "לא תוכל".

והביאור בזה:

מיט "יכול אתה" מיינט רש"י (נישט נאך די גשמית'דיקע יכולת צו עסן חוץ לירושלים — דמאי קמ"ל?! — נאר) די מצוה-יכולת⁵⁰ צו עסן "בשעריך" מצד

לך פון תעזוב את הלוי כל ימך על אדמתך — אבל בגולה אינך מוזהר עליו יותר מעניי ישראל (פרש"י). (ג) את כל הדבר גוי תשמרו לעשות לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו.

משא"כ אין אונזער פסוק, "לא תוכל לאכול בשעריך גוי" איז, בא הכתוב ליתן לא תעשה על הדבר — דער פסוק קומט מער נישט ווי צו מוסיף זיין א לא תעשה⁵¹.

אבער הא גופא דארף האבן א ביאור: למאי נפקי' די הדגשה, אז די גאנצע כוונה פון פסוק איז, "ליתן לא תעשה"?

איז דעריבער מסתבר לומר, אז דא מוז מען האבן דעם לא תעשה: (נישט ווי אין אנדערע ערטער, נאר אויף צו מוסיף זיין אין חומר הדבר, אין עונש וכ' —) בנדרי' איז דא א ספעציעלע הדגשה אין דעם בפירוש'ן לאו, און דערפאר איז דא אויף דעם א כתוב מיוחד.

ו. ויש לומר דעם ביאור אין דעם:

דא רעדט זיך וועגן מעשר וקדשים כו' וואס אכילתם איז א מצוה. דערי' בער וואלט מען געקענט מיינען (אין לימוד ע"ד הפשט), אז דאס וואס עס איז דא א ציווי זיי צו (ברענגען און) עסן אין ירושלים, איז דאס א מצוה נוספת אויף מצות אכילת מעשר וקדשים כו' בכלל. דאס הייסט, מ'וואלט געזאגט אז דאס זיינען צוויי מצות, וועלכע זיינען נישט

50) ככתוב שלאחז' כאן — יב, יח (וראה גם

שם, יא).

51) ראה גם גוי' כאן.

52) ראה צפני' עה"ת כאן (ועוד), ד.כ"מ דנאמר לא תוכל ר'ל דאף גרם לזה אסור . . עדיין ליכא לאו' (וראה שם האופנים שאינו חייב גבי מעשר), ולהעיר ממלבים כאן שהלשון "לא תוכל" בא, לרוב במקום שבענין אחר 'יכול לעשות כן . . נגד מ"ש שבעת היתר הבמות יוכלו לאכול שלמים בכ"מ עתה

49) בפרש"י תבא (כו, יד) שמהכתוב "לא תוכל לאכול בשעריך" למדין אזהרה לאכילת טומאה. אבל נוסף על מ"ש הרא"ם כאן ד.עיקר הלאו הזה ופירושו אינו אלא אזהרה לאכול חוץ מן החומה — הרי מזה שרשי' מביא רק לקמן בפ' תבא ולא בפרשתנו על אתר, מוכח, שפשט'ם דהכתובים דפרשתנו מכריח רק ד.בא הכתוב ליתן לית כו', ולא שיש כאן דין חדש (וראה ס' כללי רש"י פ"ד ס"ב"ג (בהוצאת תנשי"א — ס"ט"ב). (רש"י). ועוד.

בשעריך" איז מגלה אז „בשעריך" איז
ניטא די מצוה⁵⁵ פון אכילת מעשר וכו'.

ז. לכאורה איז אָבער אינגאנצן ניט
פאַרשטאַנדיק — ווי קען מען זאָגן, אַז
מצד דער שבועה צו די בני חת זאל ניט
חל זיין ציווי השם צו אייננעמען גאנץ
ארץ ישראל — אדרבה, דער ציווי השם
(לאחרי מ"ת) דאַרף דאָך מבטל זיין⁵⁶ די
התחייבות שמצד השבועה לפני זה!

איז דער ביאור אין דעם:

אע"פּ אַז מצד הדיו האָט די שבועה
ניט געהאַט קיין תוקף (מצד דעם ציווי
השם צו כובש זיין א"י)⁵⁷ — פונדעסט-
וועגן, וויבאלד אַז לפי דעת היבוסיים
האָט די שבועה יע געהאַט אַ תוקף, איז
אויב אידן וואָלטן זיך ניט גערעכנט מיט
דער שבועה, וואָלט אַרויסגעקומען אַ
חילול השם. און דעריבער „לא יכלו . .
להורישם . . שאינן רשאים" — ווייל
מצד דעם ענין פון חילול השם האָבן זיך

(סברא הנ"ל פון דער) מצוה פון אכילת
מעשר וקדשים כו' (כנ"ל): און אין דעם
איז דער פסוק מחדש — „לא תוכל . .
אינך רשאי", די אזהרה איז שולל די
מצוה-יכולת. ד.ה. מיט דעם לאו איז
דער פסוק מחדש, אַז חוץ לירושלים איז
ניטאָ די מצוה פון אכילת מעשר וקדשים
כו'.

וועפ"ז וועט מען אויך פאַרשטיין פאַר-
וואס רש"י ברענגט די דוגמא דוקא פון
נביאים („ואת היבוסים גו") — ווייל דוקא
דאַרטן איז עס בהתאם צום חידוש אין
אונזער פסוק:

צו כובש זיין „יבוסים יושבי ירושלים"
איז לכאורה דא אַ ציווי⁵⁸ — „והורשתם
את כל יושבי הארץ גו' וישבתם בה גו'
והתנחלתם את הארץ גו'" — ובמילא
איז דער „יבוסים היו" ניט נאָר מצד דער
גשמיות/דיקער גבורה פון אידן⁵⁹, נאָר
מצד ציווי השם — און דאָס באַוואָרנט
די תורה, אַז מצד דער שבועה איז „לא
יכלו להורישם", „שאינן רשאים". ד.ה. אַז
דער „לא יכלו — אינן רשאים", איז מצד
דער שבועה, דער ציווי פון כיבוש הארץ
איז מלכתחילה ניט חל בנוגע צו יבוסים
[ע"ד נדו"ד, וואָס „לא תוכל לאכול

55) ואולי יש לבאר הגירסא בפרש"י (ראה לעיל
הערה 12) שהובאה דוגמא מלא תוכל לזכות את
הפסח — ע"פ משנת במק"א (לקו"ש חכ"ח
ע' 72 ואילך) שפסח מצרים לא ה' לו דין קרבן, כ"א
רק „ובח" שכאז"א שחט בביתו דוקא כו'; ולכן היתה
קס"ד שיכולים להביא פסח בטומאה (בהעלותך ט, ו
ואילך) — כי חשבו דזה שפסח דורות מקריבים ע"ג
המזבח הוא רק ענין נוסף בהפסח (ע"ש באורך
ובהערה 46 שם).

ועד"ז בנדו"ד, שהוצרך הכתוב להזהיר „לא תוכל
לזכות את הפסח באחד שעריך גו'" — לשלול
המצוה-יכולת לזכות את הפסח באחד שעריך (כמו
פסח מצרים), ומשמיענו בזה, ש„באחד שעריך"
מלכתחילה אין מצוה לזכות הפסח.

56) וראה רד"ל לפד"א שם אות צו.

57) והלאו דלא תח"י ביטל השבועה תיכף
בכניסתם עוד קודם שבע שכבשו.

. . לא תוכל כו"י — וראה פרש"י תבא (שם) „לא
תוכל . . בפסולי המוקדשים בשעריך תאכלנו . .
אבל זה לא תוכל לאכול דרך אכילת שעריך האמור
במקום אחר".

53) מסעי לג, נב ואילך (ויעד).

54) ראה פד"א שם; והלא הוי ישראל כחול
הים.

(*) ומה שלא פירש רש"י כן — י"ל, משום
שהיתר הבמות ש"ד (בעיקר) להקרבת השלמים ולא
לאכילתם, וא"כ הול"ל „לא תוכל" גבי איסור
ההעלאה. בכל מקום (לעיל פסוק יג.) ועוד י"ל.
ואכ"מ.

(*) להעיר גם מחזקוני עה"פ (טז, ה) „לא תוכל
לזכות את הפסח".

ובמילא, אז די אבות ואמהות זיינען גע-
ווען קבורים בקבר לא להם!⁶²

און צו פארשפארן דעם חילול השם
(אז די יבוסים וועלן זאגן אז אידן ארט
ניט אז די אבות ואמהות זיינען קבורים
בקבר לא להם) איז „לא יכלו . . להר-
ישם“.

ח. רש"י קען זיך אבער ניט מסתפק
זיין מיט דעם אליין — ווייל דער „בן
חמש למקרא“ וועט דאך פרעגן: ווי-
באלד אז מצד חילול השם האבן אידן
ניט געטארט אייננעמען עיר היבוסי
— איז ווי האט מען דאס סוף-סוף פון
זיי צוגענומען?⁶³

דערפאר מוז רש"י מסיים זיין „והוא
שנאמר כי אם הסירך העורים והפסחים
צלמים שכתבו עליהם את השבועה“:
דוד המלך האט צוגענומען די צלמים
אויף וועלכע עס איז געשריבן געווארן
די שבועה, אזוי ארום איז בטל געווארן
דער זכרון פון דער שבועה (וכמובן
בפשטות, אז נאך דעם ווי ס'איז שוין
אדורך בערך 800 יאָר פון דער כריתת
ברית מיט די בני חת, האט מען גרינג
געקענט בטל מאכן דעם זכרון פון דער

אידן געפירט כאילו ווי די שבועה האט
א תוקף.

[ע"ד ווי מען געפינט ביי די גבעונים,
וואס „ויכרות להם ברית לחיותם וישבעו
גו'“⁶⁴, און דערפאר „לא נוכל לנגוע
בהם“⁶⁵ — אז אע"פ אז „לא חיילה
שבועה עילויהו כלל“⁶⁶ (ווייל די גב-
עונים האבן אויסגענארט אידן), פונ-
דעסטוועגן „לא קטלינהו משום קדושת
השם“⁶⁷].

ועפ"ז יש לבאר פארוואס רש"י איז
מפרש אז די שבועה איז (ניט די שבועת
אברהם לאבימלך, נאר) די כריתת ברית
„כשלקח מהם מערת המכפלה“ — ווייל
דאס איז נאכמער מגדיל דעם חילול
השם שבדבר (ווען אידן וואלטן זיך ניט
געפירט ע"פ די שבועה):

לויט דער כריתת ברית מיט די בני
חת, איז דער העדר הכיבוש פון ירו-
שלים ווי א תנאי אין קנין פון מערת
המכפלה. קומט אויס, אז ווען עס וואלט
ניט אפגעהייט געווארן די שבועה, וואלט
(לדעת היבוסים) בטל געווארן למפרע
קנינו של אברהם במערת המכפלה.

(58) יהושע ט, טו.

(59) שם, יט.

(60) גיטין מז, א. רמב"ם הל' מלכים פ"ז ה"ה.

(61) ראה גם פ"י תולדות אדם לספרי כאן.

ואף שאמר אברהם „אטלנה מן הדין“ (רש"י ח"ש
כג, ד), וכמו שהקשה בתולדות אדם שם (ושם,
שהקני' היתה רק „לרעותא דמילתא“, וראה גם
לקריש ח"י ע' 62 ואילך) — הרי ע"ד הפשט, ע"י
הבטחת הקביה לאברהם עדיין לא נקנית לו הארץ
מפועל (כמשנ"ת בלקי"ש חט"ז ע' 146-7 (וראה שם
ע' 204 ובהערות שם), וראה שם ע' 150 ואילך ביאור
בלשון רש"י „אטלנה מן הדין“).

(62) ואולי י"ל דשייך גם לבעלות בניי על אי —
כי הנחלה הראשונה של עם ישראל בא"י היתה צ"ל
באופן „שאין אוה"ע יכולין . . לומר גזולים הן
בידם“, שזה נעשה ע"י קניית אברהם דוקא (ב"ר
פעיט, ז), וראה לקריש ח"כ ע' 91.

(63) משא"כ להפירוש שנאמר מצד השבועה
לאבימלך — הרי „בימי דוד כבר עברו הדורות
שהוזכרו בהשבועה“ (רש"י ש"ב ה, ח. וראה רד"ק
שם, ו (וכן ביהושע טו, גז), חזקוני פרשתנו כאן,
ועוד. — וברשיי סוטה י, רע"א: לפי שהם עברו על
השבועה תחלה). — וראה לעיל הערה 26.

אינגלאי מילתא שעתה כבר בא הומן לקיום ההבטחה
לדודען אתן את הארץ הזאת, ויקח ממנו גם
הבעלות הכללית. ואכ"מ. וראה לקריש ח"ל ס"ע 83
ואילך.

(*) ע"פ המבואר לקמן הערה 66 שקנין מערת
המכפלה הי' רק על הבעלות הפרטית (ולא הבעלות
הכללית, דמלכות בני חת) — יש לומר, שכוונת
אברהם ה'יתה: באס ימכרו לו הבעלות הפרטית
ומערת המכפלה הרי טוב: ובאם לאו, הרי בזה

עולם. . שש מאות שקלים כו"; און ווי-
באלד דוד האט קונה געווען עיר היבוס
בכסף מלא⁶⁴, האט דאס אינגאנצן מבטל
געווען וועלכע-עס-איז טענה פון דעם
יבוס אויף עיר ירושלים⁶⁵.

ט. ע"פ כל הנ"ל יש לבאר פארוואס
רש"י ברענגט דעם מאמר בשם אומרו
— ר' יהושע בן קרח:

א תלמיד "ממולח" קען דאך פרעגן:
וויבאלד א איד האט די מצוה פון אכילת
מעשר וקדשים כו' — ווי וועט ער
מסביר זיין זיך וואס ער איז אן אנוס און
קען נישט גיין קיין ירושלים און דערפאר
לא תוכל לאכול אפילו בשעריך?

זאגט רש"י אז דעם מאמר האט גע-
זאגט ר' יהושע בן קרח: פון די בא-
וואוסטע מאמרים פון ר' יהושע בן
קרח אין דער מאמר⁶⁶ — "למה קדמה
פרשת שמע לוהי אם שמוע כדי שיקבל
עליו עול מלכות שמים תחלה ואחר כך
מקבל עליו עול מצות".

און דאס איז די הסברה בעניננו: איי-
דער א איד האט קבלת עול מצות, דאָרף
ביי אים פריער זיין קבלת "עול מלכות
שמים", דעם עול פון מלך מה"מ הקב"ה,
וואָס ער האָט אָנגעזאָגט, "לא תוכל לאכול
בשעריך גו' כי אם לפני ה' אלקיך תאכלנו
במקום אשר יבחר ה' אלקיך בו".

(משיחת ש"פ ראה תשכ"ז)

שנמצאת במלכות היבוס — משא"כ בקנין מערת
המכפלה שלא מצינו שכבש אברהם מלכות בני חת
(ונפקי'מ בנוגע למסים, דינא דמלכותא, דיני המלך
דפורץ גדר וכי' בארץ מלכותו וכי').

ועפ"י ילי'ע במשיב בפנים (ובהערות). ואכ"מ.

וראה באורכה בכ"ז לקרש ח"ל ע' 82 ואילך.

67 דהיא כא, כב"ד.

68 ראה לקו"ש ח"י ע' 62 ואילך. וראה ע"ד
ההלכה לקו"ש ח"י ע' 105 שוה"ג להערה 45. וש"נ.

69 משנה ברכות רפ"ב. — בנוגע לענין הכי
מפורסם: קבלת עול מ"ש וכי', מצות ק"ש וכי'.

שבועה דורך מסיר זיין די "צלמים
שכתבו עליהם את השבועה".

[און דאס איז דער דיוק "כי אם הסירך
העורים והפסחים צלמים שכתבו עליהם
את השבועה": דא האט זיך נישט גע-
פאָדערט צו מסיר זיין די שבועה עצמה
— די שבועה איז בלאה"כ בטל, תקפה
איז הוטר: מען דאָרף נאָר מסיר זיין די
צלמים⁶⁷ אויף וועלכע ס'איז פאָרשירבן
געוואָרן די שבועה, צו מבטל זיין דעם
חילול השם שבדבר⁶⁸].

סוף-סוף איז אָבער פאָרט נישט גלאַ-
טיק: וויבאלד אָז עס זיינען געווען
לעבעדיקע יבוסים וועלכע האָבן יע גע-
וואוסט פון דער שבועה (און האָבן גע-
זאָגט דוד'ן, "לא תבא הנה כי אם הסירך
גו'") — איז כלפי זי, וואָס האָט אויפגע-
טאָן די הסרת העורים והפסחים?

דערפאר איז רש"י מציין צו פרקי
דריא — "כך מפורש בפרקי דר"א: אין
פרקי דר"א, נאָך דעם ווי עס ווערט
דערציילט וועגן שבועת אברהם וכו',
שטייט דאָרט, "ואח"כ קנה (דוד) את עיר
היבוס לישראל" בכתב עולם לאחזות

64 ואולי מרמז רש"י בתיבה זו, שהי' בזה גם
ענין של ביטול ע"י (כמצוי' בפרשתנו יב, ג) ועוד
ופסילי אלקיהם תגדעו"י) — ראה גם רד"ל
לפדריא שם (ולגירסת הערוך (ערך עור) והרד"ק
(ש"ב שם) — כן מפורש בפדריא שם: שנואי נפש
דוד שונא מלשמוע ומלעבוד עבודת אלילים).

ועפ"י יומתק זה שלא הביא רש"י כאן מה שכתב
בפירושו לשיב שם דהעורים והפסחים, היו על
שם יצחק ויעקב כו' — כי כאן ההדגשה שהיו
פסילים של ע"ז.

65 ראה גם ח"י ופי' מהרי"ק על פרשי' כאן.
רד"ל שם. ועוד.

66 תיבה זו, לכאורה י"ל שהיא מדגישה עוד
ענין — מלכות ישראל, לא אחזות איש' מבני' (דוד)

י' כמפורש במהמשך הלשון שם. לקח מכל שבט
כו'.

ראה ג

איז' ווייל, ווי גערעדט כמה פעמים,
אז וואו נאָר מעגלעך, דאַרף מען איינ-
לערנען אז די תורה איז אויסן צו זאָגן אַ
נייעם ציווי ודין (און ניט זאָגן, אז דער
ציווי קומט בלויז מוסיף זיין נאָך אַ לאו
ואזהרה אין אַ ציווי מפורש⁶),

און דערפאַר לערנט רש"י אז "לא
תאכל כל תועבה" איז מחדש אַ נייעם
סוג איסור אכילה (וואָס מען ווייס ניט
פון פריערדיקע פסוקים) — "כל שתעב-
תי לך" איז אסור באכילה, און ווי רש"י
איז מדייק בהמשך פירושו — "ובא
ולמד כאן שלא ישחט ויאכל".

ב. מען דאַרף אָבער פאַרשטיין די
דוגמא וואָס רש"י גיט פון "צֶרֶם אֶזֶן
בְּכֹר כו":

וויבאַלד דער "דבר שתעבתי לך"
בנדר' איז די תועבה פון "כל מום לא
יהי בו", וואָס רעדט ניט בלויז וועגן אַ
בכור, נאָר וועגן יעדן "זבח שלמים" —
פאַרוואָס ברענגט רש"י די דוגמא דוקא
פון "צֶרֶם אֶזֶן בְּכֹר" (ובפרט אז דאָס איז
ניט אַ דבר רגיל והוזהר) — רש"י האָט

א. אויפן פסוקי "לא תאכל כל
תועבה" איז רש"י מפרש: כל תועבה —
כל שתעבתי לך כגון צֶרֶם אֶזֶן בְּכֹר כדי
לשוחטו במדינה הרי דבר שתעבתי לך
כל מום לא יהי בו⁷ ובא ולמד כאן שלא
ישחט ויאכל על אותו המום (און דער-
נאָך ברענגט רש"י אַ צווייטע דוגמא פון
"בשל בשר בחלב", כדלקמן ס"ד).

דאָס הייסט, אז דער טייטש פון "לא
תאכל כל תועבה" איז — אז אויב ס'איז
געטאָן געוואָרן אין אַ זאָך אַ פעולה וואָס
"תעבתי לך", וואָס תורה האָט גע-
אסר'ט טאָן — איז "לא תאכל", ווערט די
זאָך אסור באכילה⁸.

און דער טעם פאַרוואָס רש"י לערנט
ניט אז דער פסוק "לא תאכל כל תועבה"
איז אַ הקדמה כללית צו דער פרשה פון
מאכלות אסורות⁹ און "כל תועבה" בא-
ציט זיך צו די מאכלות אסורות, אז זיי
זיינען "נתעבים לנפש הטהורה"¹⁰ —

(1) פרשתנו יד, ג.

(2) אמור כב, כא. — ולהעיר שלכאורה בפשט'ם
אין כוונת הכתוב לאסור הטלת מום בקדשים כ"א רק
לאסור הקרבת קרבן עם מום, "כי יקריב גו' כל מום
לא יהי בו" [משא"כ ע"ד ההלכה שלמים מ, כל מום
לא יהי בו] — "אל תחן בו מום" (ת"כ עה"פ.
בבורות לג, סע"ב ואילך, ובכ"מ).

ואולי יש לומר ע"פ פרש"י אמור שם, כב: שלשה
פעמים להזהיר על הקדשן כו' — שזוה מובן, דכשם
שאסור להקדיש בע"מ, כך אסור להטיל מום
בקדשים.

(3) אלא שאינו כלל בכל האיסורים — ראה
בארוכה חולין קיד, ב ואילך ובמפרשים שם. רא"ם
וגו"א (ועוד מפרשי רש"י) כאן. לקמן הערה 15.

(4) ראה ראב"ע, רמב"ם, ספורנו, אברבנאל ועוד.

(5) ל' הרמב"ם, ועד"ז בראב"ע. וראה אברבנאל
בארוכה.

(6) ראה גם באר יצחק על פרש"י כאן.

(7) ראה לקו"ש חט"ז ע' 332 הערה 36. ועוד. —
וגם ע"ד ההלכה כ"ה, ד.כל היכא דאיכא למדרש
דרשינו ולא מוקמינן בלאי יתירי" (פסחים כד, ריש
ע"ב).

(8) ברמב"ן כאן ש"רצה להוסיף באור במאכלים
האסורים" (שטעם איסורם הוא מפני שהם "נתעבים
לנפש הטהורה" . . יולידו עובי ואטימות בנפש") —
אבל פשטות לשון הכתוב היא, שבא להוסיף אזהרה
ולא (ולא רק "באור"). וראה גם רש"י שמיני יא, מד.

(9) ע"ד "דיבר הכתוב בהוזהר" (רש"י משפטים כב,
ל. פרשתנו טו, יט. ובכ"מ).